

Men of Mark

Georg Brandes, Henry James og Alvin Langdon Coburn

af forskningsbibliotekar, cand.mag. Merete Licht

Denne artikel har to emner. Den handler dels om tre mænd og deres syn på hinanden og dels om et medieskift, hvor et nyt medium, fotomediet, kræver ligestilling som kunstnerisk udtryksmiddel med et etableret medium, ordmediet. Bindeleddet mellem de to emner er Georg Brandes. Han er den ene af de tre mænd, og han portrætteres af de to andre, verbalt såvel som visuelt.

I 1913 udgav den amerikanske fotograf Alvin Langdon Coburn en portrætsamling med titlen *Men of Mark*, og den efterfulgtes 9 år senere af endnu en samling *More Men of Mark*. De tre "men of mark", der er emnet for denne artikel, er danskeren Georg Brandes og amerikanerne Henry James og Alvin Langdon Coburn, og de tre satte deres "mærke" på henholdsvis kritik, fiktion og fotografi. Mod Georg Brandes rettes både Coburns kameralinse og den ikke mindre skarpe linse i James's øje - en linse så fint registrerende, at den indkasserede fotografen Coburns højeste kompliment: "Although not literally a photographer, I believe Henry James must have had sensitive plates in his brain on which to record his impressions". Coburns fotografiske portræt af Brandes gengives i artiklen (reproduceret med tilladelse fra The British Library), ligesom James's verbale portræt af ham findes her. Tilsammen giver de tre mænd et komposit portræt af hinanden.

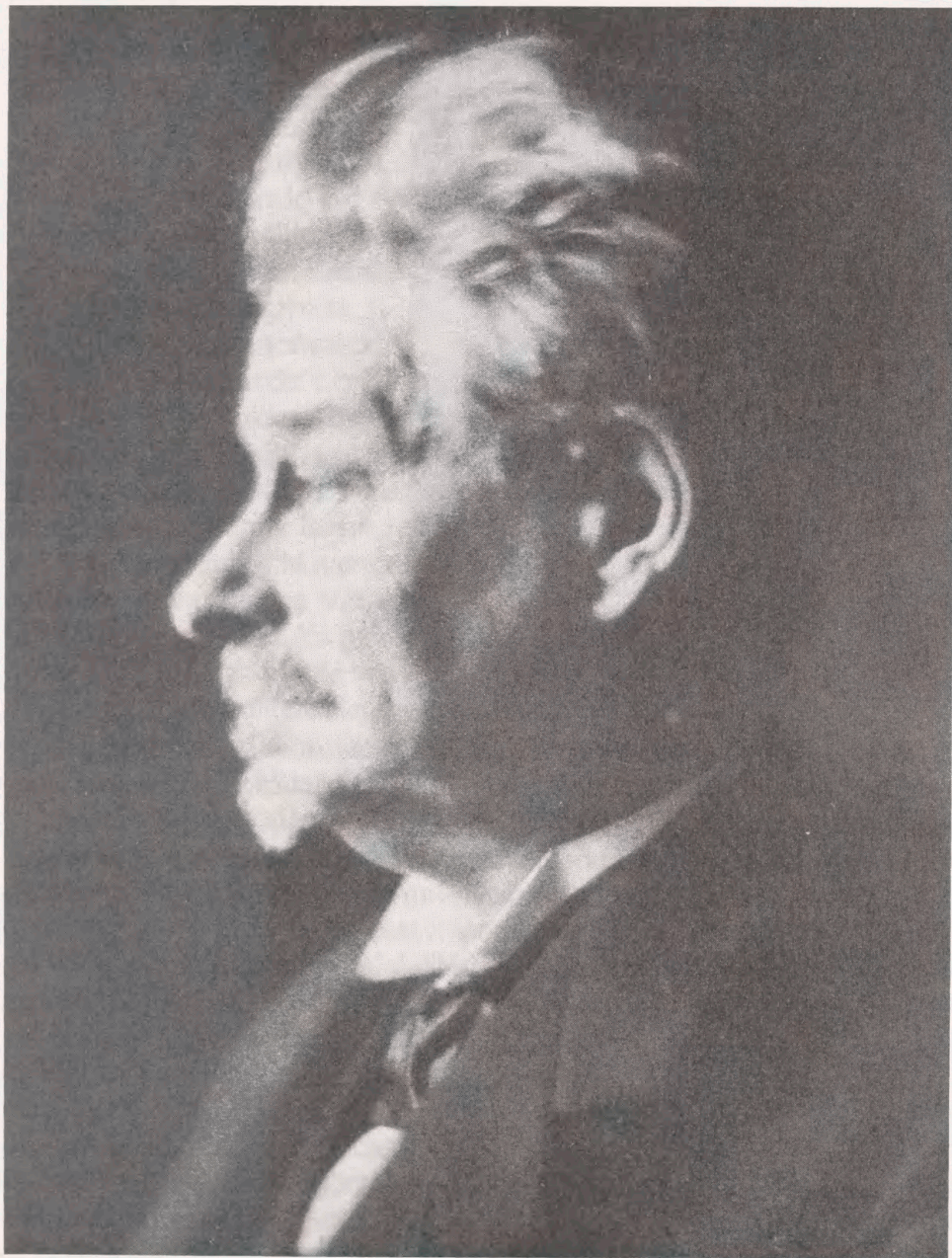
"Georg Brandes er en af de store mænd som det lille Danmark med rette kan være stolt af at have frembragt og som vi burde kende og påskønne langt mere end tilfældet er. Men det har skortet på både kendskab og påskønnelse. Billedet af ham er sløret og forvansket af de fordomme der har fulgt ham fra begyndelsen og af de myter der har dannet sig om ham i tidens løb".

Sådan indleder Sven Møller Kristensen sin bog om Brandes, og selv den nuværende Brandes boom har ikke ganske formået at fjerne det slør af fordomme, der altid har hvilet over det hjemlige billede. Derfor kan det stadig

være en nyttig korrektion at kaste et blik på udlandets billede, for - med Edward Dowdens ord - "to see how things look to alien eyes is a piece of education". Netop Georg Brandes har mere end nogen anden behov for at blive set gennem "alien eyes", for det hjemlige blik var længe tilsløret af den mest uafviskelige af alle fordomme: national fornærmelse. Edmund Gosse kaldte Brandes "a Dane who is bigger than his country", og det er som bekendt noget af det mindst tilgivelige, man kan være, når man er dansker. Brandes gjorde selvfølgelig heller ikke sagen bedre ved åbenlyst at vise, at han delte Gosses mening, og ved at erklære, at prisen, man betalte herfor, var, "at man trædes ihjel af Gæs". En besk morale, som den geniale H.C. Andersen fik sine landsmænd til at sluge ved i "Den grimme Ælling" at iklæde den eventyrform.

Som bekendt skortede det hverken på kendskab til eller påskønnelse af Brandes i udlandet - og gør det ikke den dag i dag. Det væsentlige i denne forbindelse er imidlertid ikke de mange festtalers retorik, men derimod den naturlige og selvfølgelige plads Brandes stadig indtager i europæisk åndsliv, hvor han endnu er en levende reference. Et eksempel kan tjene som "a piece of education". For et par år siden sad jeg i en fyldt myldretidsbus i London, hvor jeg bemærkede, at min sidemand læste i en bog af et for buslæsning påfaldende stort og uhåndterligt format. Et nysgerrigt sideblik afslørede, at bogen var Brandes' *Michelangelo*. Mon nogen af Brandes' egne landsmænd i dag ville finde på at bruge den som morgenlæsning i S-toget? For englænderen er Brandes stadig en naturlig reference, når man taler om Danmark. Da The Times' korrespondent i København blev interviewet om sit billede af Danmark, citerede han Brandes flere gange. Hvor mange af hans landsmænd ville have gjort det? Når han rinder os i hu, er det vel snarere som en lidt udansk dansker.

De tre mænds baner krydsede hinanden i London i årene omkring århundredskiftet. Brandes mødte James første gang i 1895. James mødte Coburn i 1905, og Coburn mødte Brandes i 1913. Alle tre var til stede d. 25/11 1913 i Caxton Hall, hvor Brandes holdt sin store Shakespeareforelæsning. De to - James og Brandes - var repræsentanter for ordmediet, den tredje - Coburn - for det ny billedmedium, fotografiet. De tre havde meget tilfælles. Alle havde de forladt deres hjemland for - mere eller mindre permanent - at slå sig ned i et andet land. Brandes boede i mange år uden for Danmarks grænser. Henry James tilbragte det meste af sit voksenliv i England, hvor han - som en loyalitetsgestus - blev statsborger under 1. Verdenskrig, og Coburn bosatte sig under Verdenskrigen i Harlech i Wales. Alle var de - med et tidens modeord - kosmopolitter og havde det udsyn, der rækker ud over landegrænser. De var på samme tid outsiders og insiders både i deres hjem-

Georg Brandes fotograferet af Alvin Langdon Coburn.

"The present writer will not easily forget the surprise he felt when he first met the great and terrible leader of Danish free thought." (Edmund Gosse).

Henry James fotograferet af Alvin Langdon Coburn.

land og i deres adoptivland og var derfor i stand til at se dem både indefra og udefra. Prisen for dette dobbeltsyn var, at de blev ofre for den lille chauvinisme begge steder.

Georg Brandes' pas til Londons selskabsverden var multimennesket Edmund Gosse, som han kendte fra dennes to besøg i København i henholdsvis 1872 og 1874. Edwardtidens London var en lilleverden, en litterær landsby, hvis beboere vandrer ud og ind af memoirelitteraturens persongallerier. Edderkoppen i midten af dette netværk af relationer var Edmund Gosse, Brandes' kontaktperson. Den Gosse, som Brandes havde lært at kende i København, og den Gosse, som han genså i London 22 år senere, var to meget forskellige væsener. Den unge Gosse havde været åben, fordomsfri og let at begejstre, og han havde i disse år skabt sig en bred kontaktflade netop takket være denne sin evne til spontan begejstring og indlevelse. Den Edmund Gosse, som Brandes nu genså i London, var godt på vej til at blive en kulturel institution, en "establishment figure" indkapslet i egen værdighed og ikke ganske fri for snobberi. Vi har Brandes' skildring af deres første møde efter de mange års forløb: "Straks efter min Ankomst til London meldte Tjeneren min eneste Bekendt og Ven der i Byen, *Edmund Gosse*, ikke set af mig i 22 Aar. Et Gensyn efter saa mange Aars Forløb er paa vemodig Maade glædeligt . . . Hurtigt kendte jeg hans Ansigt igen. Han havde holdt sig ung:

Ikke et Haar var graaet paa hans blonde Hoved. Stor var Forandringen dog. Af den raske, febrilsk urolige Yngling var bleven en Mand uden Attraa, hvis Tale røbede en stilfærdig Sikkerhed. Aldrig har jeg set en ung Sværmer med saa lyrisk Væsen som Edmund Gosse i Tyveaarsalderen. Det var en Forvandling at se ham saa sat. Inderst inde havde han dog ikke forandret sig . . . og han overraskede ved den sjældneste af alle Egenskaber, Trofasthed i Venskab". Nok var Gosses hår ikke grånet, mens hans sind var, og den forvandling, som Brandes registrerer, fra "ung Sværmer" til "en Mand uden Attraa" er så lidet smigrende, at Brandes skynder sig at udglatte med en henvisning til Gosses trofasthed i venskab. At han finder denne egenskab så sjælden, siger nok mere om Brandes selv end om Gosse. Brandes, hvis internationale ry var vokset i de mellemliggende år, havde ikke gennemløbet en tilsvarende udvikling. Han lod sig aldrig indkapsle, og snobberi var hans natur fremmed. Gosse på sin side så, at venen i alt væsentligt var uforandret og gav også udtryk herfor i en artikel samme år: "The critic has, in these thirty years, changed in a degree much less than his subject (Ibsen). He has increased in experience and knowledge, his judgements have become finer and more weighty, but his point of view remains radically the same".

Henry James var en nær ven af Gosse, og det er derfor sandsynligt, at det var ham, der var bindeleddet mellem Brandes og venen. Brandes' interesse for at møde James kunne dog være blevet vakt på et tidligere tidspunkt. I 1886 kunne han i et brev fra sin franske ven forfatteren Paul Bourget læse: "J'aperçois tant de distance entre ce que je rêve et ce que j'exécute, que je me décourage sans cesse, comme un enfant. Mais cela ne - m'empêche pas de recommencer, - et je dois dire que dans le courage que je retrouve, il entre pour beaucoup l'idée de quelques lecteurs comme vous, cher Monsieur . . . Si j'avais avec votre suffrage celui d'Henry James en Angleterre et de Taine en France, je croirais avoir réussi . . ." Sammenstillingen af Henry James med venen Taine må have vakt Brandes' nysgerrighed, men førte ikke til nogen personlig kontakt. Ifølge Brandes' eget udsagn til Georges Noufflard var Gosse hans eneste kontakt, da han kom til London: "A Londres je voyais beaucoup de monde. Je ne connaissais personne - en arrivant, je n'avais pas même une seule lettre d'introduction, mais j'ai été agréablement surpris. J'étais connu, toutes les portes s'ouvraient pour moi". Inden mødet med James præsenterede Gosse venen for ham i et brev: "Glem ikke at tale i Morgen Aften med Henry James, den Amerikanske Romandigter. Han er en af mine dyreste Venner, og jeg har talt meget om dig til ham. Han har et glimrende Talent". James' indtryk af Brandes findes i takkebrevet til Gosse: "I have wanted to thank you for your very kind admonition until after the event: which was happy - very - though the elements were, apart from

Brandes, rather meagre. But Lang was pleasanter than I have ever seen him - quite human & gracious & easy - and left me to undisturbed communion with the sympathetic little Dane. I talked much and long with the latter - and found him of a very bright and large intercourse - a really fine and general critical mind. We got on beautifully and I took him afterwards to the Savile and gave him lemon-squashes and kept him up till one o'clock. He did me good - great good; it is such a joy to encounter a fine free foreign mind. But it's a peril - it spoils one fearfully for some of one's other contacts. We will talk of him - à bientôt". I James's vokabular er denne beskrivelse af Brandes udtryk for hans højeste og mest uforbeholdne ros. Man må her se bort fra hans idiosynkratiske brug af adjektiverne "little" og "poor", som han bruger i flæng om personer uden de har nogen nedsættende endsige patroniserende mening. Han bruger dem til at lægge en vis afstand mellem sig selv og sit emne. Brandes får topkarakter, for udtrykkene "a very bright and large intercourse" og "a fine free foreign mind" er ikke medaljer, han hæfter på enhver. James gik aldrig på kompromis i sine bedømmelser af andre - selv ikke af nære personlige venner - omend han altid for ikke at såre unødigt tilslørede skarphe den i sine iagttagelser ved at vikle dem ind i verbale guirlander ("gracious twaddle"). Enhver der kendte den private sprogkode kunne imidlertid let læse teksten nedenunder. At han heller ikke havde for vane kritiskløst at acceptere Gosses mange skandinaviske venner - snarere tværtimod - får man et tydeligt indtryk af, når man sammenholder hans beskrivelse af Brandes med hans reaktion på Bjørnstjerne Bjørnson, hvem Gosse havde introduceret i tilsvarende begejstrede vendinger: "He sounds in your picture - to say nothing of looking, in his own! - like the sort of literary fountain from which I am least eager to drink: the big, splashing, blundering genius of the hit-or-miss . . ."

Spejlbilledet af mødet, nemlig Brandes' billede af James, får vi i "Indtryk fra London":

Blandt de Forfattere, jeg i London lærte at kende og vurdere personligt, maa jeg endnu nævne Amerikaneren *Henry James*, der i sit Væsen har mere af en Englænder eller maaske snarere af en Europæer end af en Nordamerikaner . . . Fin og dæmpet med en Tilbøjelighed til Tungsind, som han er, hører James ikke til de Skribenter, hvis Bøger henvender sig til et meget stort Publikum. Til Trods for et Ry, der er udbredt i to Verdensdele, har Henry James en forholdsvis faatallig Læsekres. Men han turde nu for Tiden være Amerikas mest alsidigt dannede Aand indenfor Skønlitteraturen, og hans Kritiker . . . er Mønstre paa en Verdensborgers fine, indtrængende Kritik. Han er som alle Englands fremragende Skribenter personligt bekendt og delvis venskabeligt forbunden med Frankrigs ypperste Forfattere i vore Dage. Paul Bourget er hans nære Ven.

I Brandes' skildring af James er der ekkoer af James's skildring af Brandes. Nøgleordene "Europæer", "alsidigt dannede Aand" og "en Verdensborgers fine, indtrængende Kritik", genlyder i James's "a fine free spirit" og "a really fine and general critical mind". Var møderne mellem de to jævnaldrende berømtheder få, var sympatien til gengæld stor. Brandes nævner i sin artikel, at han har læst James' essaysamling *Partial Portraits*, derimod oplyser han ikke noget om, om han selv hørte til "den forholdsvis faatallige Læsekres", der kendte James's romaner. Da han i 1914 rejste til USA, læste han på overfarten James's ungdomsroman *The American* - formentlig lokket af titlen - og ved ankomsten til New York omtalte han både den og James i et interview i *The Independent*: "You have one author whose work I admire; I count Henry James almost a personal friend. His *The American* typifies best to me your breaking of the caste tradition of Europe". Brandes lod ikke lejligheden gå fra sig til at ride en af sine kæpheste, nemlig den anglo-amerikanske litteraturs frygtsomhed over for emnet sex, for han tilføjer: "But with James, as with all your American and English writers, I am always conscious of the reserve of the writer. He does not present life frankly to us. He leaves out, veils, or at best only suggests the one real problem of life -- sex. I do not mean sex in the physical sense, but as it relates to the conflict between man and woman. Ibsen . . . was the first to understand the psychology of this conflict". Noget tyder på, at Brandes ikke har læst andet end James' ungdomsromaner, når han henregner James til de frygtsomme forfattere.

Bortset fra et par kortvarige besøg gik der 17 år før Brandes igen opholdt sig i længere tid i London, nemlig i 1913. Påny var Gosse den selvfølgeligelige ceremonimester. Han var nu avanceret til bibliotekar i Overhuset, og her arrangerede han en sammenkomst til berømthedens ære. Ved den lejlighed repræsenterede Henry James sammen med H.G. Wells litteraturen, mens det politiske liv var repræsenteret af ingen ringere end Lord Chancellor, Viscount Haldane og Lord Privy Seal, the Marquis of Crewe. Historikeren Evan Charteris, der selv var til stede, beretter om Brandes' ukendskab til engelsk skik og brug: "We were a party of six, and at the end we were all confounded by Brandes rising to his feet and giving us an address, which lasted some ten minutes, on the delights of visiting the country of Shakespeare. To this Gosse listened with an expression of agitated amusement, and when the oration was finished, said with mellifluous courtesy: "Now I think we had better join the ladies", and we filed off to the smoking-room". Når man tager i betragtning, hvor mange taler den 71-årige blev afkrævet på denne tur, er der ikke noget at sige til, at han undertiden løb sur i protokollen. Eksempelvis kan nævnes, at han ved en enkelt lejlighed holdt to foredrag samme aften på henholdsvis engelsk og fransk og

om forskellige emner, hvorpå han spadserede hjem til sit hotel og forberedte et tredje foredrag til næste dag - og så forøvrigt i nattens mulm og mørke afviklede sin omfangsrige korrespondance. I den famøse tale gav han påny udtryk for sin agtelse for James: "Nogle af Englands aller ypperste Mænd er samlede om dette Bord . . . fremragende Skribenter, der har vist mig hjertelig Velvilje før idag, Henry James, der altid var mig dyrebar og som, siden vi sidste Gang saas, fra Amerikaner er bleven Englænder". Brandes bemærkede ikke det sociale faux pas, for han noterer i dagbogen: "Frokost i House of Lords. Morsom Frokost paa et dejligt Sted".

Den 25. november 1913 holdt Brandes sin store Shakespeare forelæsning i Caxton Hall. Den var et af sæsonens tilløbsstykker, og han kunne med tilfredshed notere i dagbogen, at salen var helt fuld. Han noterede sig også, at Henry James var blandt publikum. At James - trods stærkt svækket helbred - havde gjort sig den ekstra anstrengelse at komme til stede, siger noget om den høje status, Brandes havde i England som Shakespeare kritiker. I digterens eget hjemland betragtede man ham som den naturlige autoritet på emnet. Hvor høj den status var, får man et indtryk af ved at læse H.G. Wells' hyldest til ham på 70-årsdagen: "Om vi i Dag i Literaturens Republik skulde vælge en Konge eller Talsmand, kunne vi ikke vælge nogen anden end ham". Ved samme lejlighed citerer Otto Jespersen følgende udtalelse fra en "højtdannet" Englænder: "Han har gjort Shakespeare levende for os, fået os til at læse *Timon*, *Troilus*, *Measure for Measure* hvis existens vi helt havde glemt, og fået os til at læse vore gamle yndlingsdramaer igen i et nyt lys".

Brandes' bog om Shakespeare betød en renaissance for denne gruppe længe oversete skuespil, som Ibsenkenderen med rette drog frem af den nationale glemsel. Det var netop læsningen af Ibsen, der havde givet ham smag og forståelse for disse beske halvtoneskuespil. Blandt Henry James's mange kritiske essays handler kun eet om Shakespeare, nemlig det essay han skrev i 1907 om *The Tempest*. Heri refererer han som en selvfølge til Brandes' fortolkning af stykket. Han delte den ikke. Brandes betragter skuespillet som Shakespeare's farvel til scenen. James derimod nægter at tro, at så stor en kunstner bevidst ville begå kunstnerisk selvmord. Men det er Brandes' fortolkning af stykket, han føler sig forpligtet til at forsvare sin egen overfor.

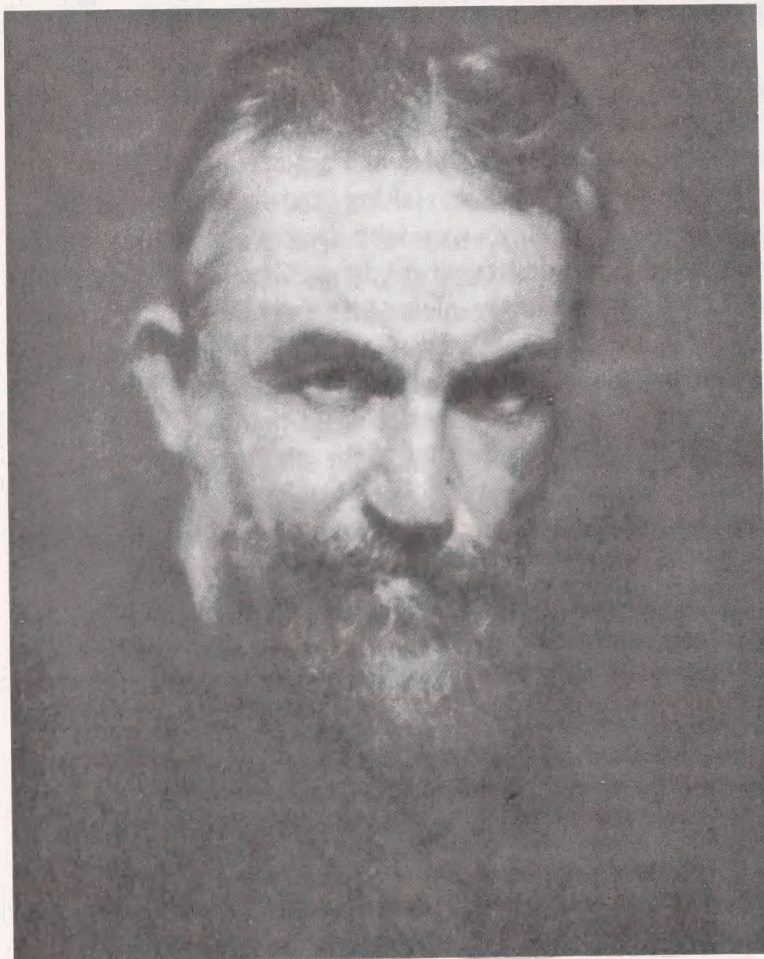
Der findes en øjenvidneskildring af Brandes' to offentlige forelæsninger i London. Den er givet af en ung amerikansk kritiker og Brandesbeundrer, Van Wyck Brooks: "With these first days of my friendship with Jo I associate Georg Brandes, the great Danish critic who had appeared in London and whom I had heard at Exeter Hall lecturing on Nietzsche, the "aristocratic radical", his famous correspondent. I had read Brandes with rapture at Stanford, beginning with *Main Currents*, - in which in a vast panorama one

saw all Europe evolving from one epoch into another, - carried away by the picturesqueness of this literary portrait-painter whose supple mind was almost as broad as Goethe's". Den unge beundrer giver os verbale snapshots fra begge forelæsninger. I Exeter Hall stjæler Bernard Shaw rampelyset: "I had told Jo Davidson about this first lecture at Exeter Hall, at which Bernard Shaw had introduced Georg Brandes, taking command of the audience and, with his usual fiery wit, running away with the occasion, speaking for an hour. The little old goat-bearded critic might well have been vexed by this, but he seemed to be as smilingly pleased as the Cheshire cat whose whiskers, like his, stuck out at random". Fra Caxton Hall får vi et øjebliksbillede af mødet mellem Brandes og James: "The subject was Shakespeare and the lecture was elementary, for Brandes took no pains to say anything new; but at the end Henry James climbed up to the platform from the front row and the chairman, Edmund Gosse, introduced him to the speaker".

Det var i Caxton Hall, at den tredje mands bane krydsede de to andres. Den unge amerikanske fotograf Alvin Langdon Coburn var også til stede den aften. Han var den yngste af de tre - 40 år skilte ham fra de to andre i alder. Det er gennem hans linse, at de andre nu skal ses.

Fotografiet var i løbet af det 19. århundrede trådt i "menneskearkæologiens" tjeneste. Når man tidligere skulle sammenstykke billedet af fortidens personer, havde man hovedsagelig været henvist til at benytte verbale "potteskår", d.v.s. dagbøger, breve, memoirer, etc., nu derimod fik man også en voksende mængde visuelle potteskår at arbejde med. Ved århundredets slutning var fotografiet blevet så populært, at man udvekslede billeder, som man udvekslede breve, således skriver Gosse til Brandes i 1877: "My wife desires me to remind you that you have hitherto neglected to send us a portrait of Fru Brandes, and to beg that you will remedy that omission". Det ny fotomedium fortrængte ikke det gamle medium, men det fjede en ny dimension til personskildringerne. Lige så lidt som ethvert verbalt portræt bidrager til en levende beskrivelse af sin genstand, lige så lidt bidrager ethvert snapshot til vor forståelse af motivet. For begge medier gælder, at "it takes an artist to make art out of any medium". Den unge Coburn var kunstner inden for sit medium.

Alvin Langdon Coburn var født i Boston i 1882 og var kun 22 år gammel, da han i 1904 første gang kom til London for at lave en serie "photographic portraits" af kendte forfattere - en bestillingsopgave for tidsskriftet *The Century*. Han var et fotografiets vidunderbarn, der i en alder af 15 år havde haft sin første udstilling, og han kom til London med den prestige i ryggen, det gav at være medlem af den eksklusive sammenslutning "The Photo-Seccession", der var stiftet af fotografiets store pioner Alfred Stieglitz. Året

G.B. Shaw
fotograferet af
Alvin Langdon
Coburn.

forinden havde han haft sit første one-man-show i The Camera Club i New York, så det var ikke nogen ukendt amatør fotograf, der kom til byen, men en af den nye kunststarts mestre. Efter tidens skik og brug medbragte han en "shopping list" over berømt heder, som han ønskede at portrættere. Den slags berømt heder safarier indgik ofte som led i unge Amerikaneres dannelsesrejser, men var dog heller ikke noget helt ukendt fænomen i Europa, således skriver Edmund Gosse om sit første besøg i København: "I lost no time, and began at once a house-to-house visitation of celebrities". Brandes var en af de løver, Gosse nedlagde ved den lejlighed. Klogeligt startede Coburn sin fotosafari med George Bernard Shaw, "the fiercest and least predictable lion of them all". Ikke alene var Shaw selv en ivrig amatør fotograf og kendte derfor på forhånd Coburns ry, men han var også den ideelle model, fordi han "was enough of the actor to know the value of a pose". De to udnyttede gensidigt

Alvin Langdon
Coburn
fotograferet af
G.B. Shaw.

hinanden: Coburn fik sit portræt af Shaw, og Shaw lærte Coburn kunsten af på det fototekniske område. Shaws støtte åbnede dørene til næsten alle løverne på hans udgangsliste, og han kvitterede for hjælpen med det velkendte portræt af Shaw og med et rolleskifte, hvor han selv sad model for fotografen Shaw.

Shaw var den første, der brugte udtrykket "artist-photographer" om Coburn. Det var fra hans side en bevidst provokation at ligestille det ny, endnu forkætrede mediums udøvere med de etablerede mediers. Det var i sin egen skab af fotokunstner, at Coburn kom i kontakt med sin landsmand Henry James. De mødte hinanden i New York i 1905, da James aflagde et af sine sjældne besøg i hjemlandet. Coburn var netop i færd med at lave en serie portrætter af amerikanske forfattere, som skulle danne pendant til den engelske serie. Sympatien mellem de to kunstnere var øjeblikkelig: "There are

Portland Place fotograferet af Alvin Langdon Coburn.

"The thing was to induce the vision of Portland Place to generalize itself." (Henry James).

some people you cannot help liking the moment you see them, and Henry James was, for me, such a person". Samarbejdet med James blev dobbelt. Han indtog først og fremmest sin naturlige plads blandt Coburns "men of mark". Coburns portræt af ham er på en gang fascinerende og foruroligende: "You have the sensation that at last you are really in the presence of a man capable of writing Henry James's novels". Højere ros kan man vel dårligt give et forfatterportræt, hvadenten det er i ord eller billede. Vigtigere for begge var imidlertid resultatet af det samarbejde, der kort efter blev indledt på Henry James's initiativ. I juni 1906 skrev han til Coburn og bad ham komme til Rye for at lave et portræt til den planlagte udgave af hans samlede værker. Resultatet behagede den hyperkritiske forfatter så meget, at han opfordrede ham til at lave "fotografiske frontispicer" til hvert enkelt af de 24 bind i "The New York Edition". Denne opfordring var så meget desto mere bemærkelsesværdig som James altid havde været en svoren modstander af enhver form for illustration af sine værker. Han havde den overbevisning,

at hvis en forfatter ikke selv ved hjælp af sit valgte medium kunne fremmane de billeder, han ønskede, hos læseren, men måtte støtte sig til en illustratør, så måtte der være noget i vejen med forfatteren. Illustrationer var efter hans mening en krykke, som kun den halte kunstner havde behov for at støtte sig til. Samarbejdet med New York udgaven forløb til begges tilfredshed, netop fordi de begge var lige lidt interesserede i, at deres medium skulle bruges som støttestav for et andet. For dem var det verbale og det visuelle medium selvstændige og ligestillede kunstarter, der nok kunne komplementere hinanden, men ikke underordnes hinanden. Coburn ridser problemstillingen op i sin selvbiografi: "The reason why James decided on photographic illustrations for his novels and tales was because, as he put it, photographs were "in as different a 'medium' as possible". He further explained: "The proposed photographic studies were to seek the way, which they have happily found, I think, not to keep, or pretend to keep, anything like dramatic step with their suggested matter. This would have disqualified them to my rigour: but they were 'all right' in the so analytic modern critical phrase, through their discreetly disavowing emulation".

Da Coburn så Brandes i Caxton Hall, var han straks klar over, at her havde han en person, der hørte til den kategori mennesker, han i særlig grad ønskede at portrættere, nemlig "pioneers and advanced thinkers and artists". Allerede tre dage efter forelæsnngen kunne Brandes notere i sin dagbog: "en ung fotograf tager 6-7 billeder".

Coburn udgav to portrætsamlinger: *Men of Mark* i 1913 og *More Men Of Mark* i 1922. En tredje samling: *Musicians of Mark* var planlagt, men blev aldrig realiseret. Den første samling omfatter hovedsageligt engelske forfattere, mens den anden bevæger sig uden for England og uden for litteraturen. Portrættet af Brandes findes i denne samling. Coburns oprindelige titel var "Men of Genius", men Arnold Bennett, hvis portræt indgik i den første samling, protesterede så kraftigt mod betegnelsen, som han fandt inflatorisk, at Coburn skiftede den ud med den mindre prætentjuse "Men of Mark" - formentlig ud fra den betragtning, at "men of genius" repræsenterer eftertidens selektion, mens "men of mark" er samtidens.

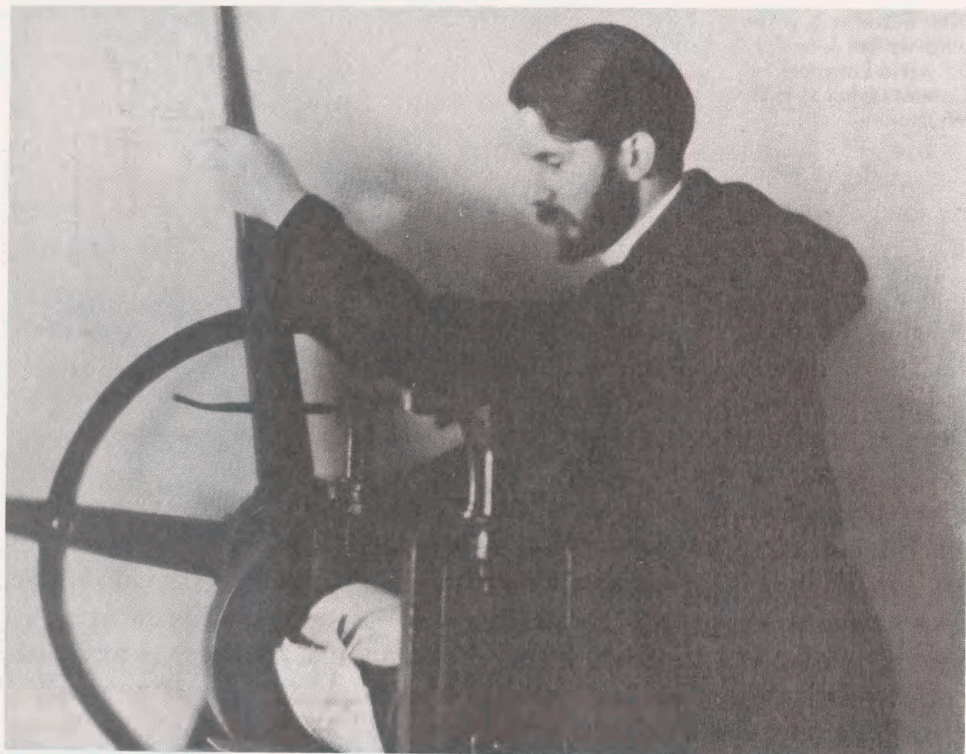
Normalt forberedte Coburn sig grundigt, før han gik i gang med en opgave: "It was my practice before meeting my subjects to saturate myself in their books so that I might previously come to know something of the inner man". Da portrættet af Brandes ikke var planlagt, måtte han give afkald på alle forberedelser og tage de ydre omstændigheder, som de var:

I first met Georges Brandes at a lecture he gave, and I remember how greatly impressed I was with his striking appearance and alertness of mind and features. I somehow contrived to be introduced after the paper was

finished, and an appointment for a sitting was made at the club where he was staying. I always made it a point to work under any conditions in which I find my sitter, but this time I admit I was almost in despair for it was one of those days at the end of November for which London is famous. The atmosphere was olive green, gradually deepening to black, and in the end the night itself would have been luminous in comparison. There was only one thing to be done. Luckily, I had brought my "flash-light" with me, and Brandes sat through the fire like the staunch old veteran that he was, and I consider the result one of my most successful portraits.

Betingelserne for at lave et portræt kunne dårligt have været værre: en mørk novemberaften og en dyster London klub. Men Coburn forstod at forvandle manglen på lys til en fordel. Lyset var i det hele taget hans vigtigste udtryksmiddel som fotograf, "he relied upon the management of light to convey his intention". Nu udnyttede han manglen på lys, den dunkle og "grumsede" atmosfære, til at udtrykke netop den egenskab hos Brandes, som hans trænede fotograføje straks havde set var central, nemlig hans "alertness of mind". Kontrasten mellem det lysende ansigt og den dystre "olivengrønne" baggrund blev brugt til at anslå netop den kontroversielle tone, der er grundtonen hos stormsvalen Georg Brandes, der altid søgte "Tanker, der hvad enten de er rigtige eller mangelfulde, har det i sig, som fremkalder Storm i Hundredetusinders Sind". Brandes både skabte konflikt og søgte den, og det er netop, hvad Coburn bruger fotomediet til at udtrykke. Portrættet blev efter hans egen vurdering "one of my most successful portraits".

Coburn var som kunstner ikke nogen virkelighedskopist, han var - med egne ord - "a photographer, not a button-pressing-snap-shotter. Hvadenten hans emne var et menneske eller et landskab, krævede han af sig selv, at der skulle gives et bud på en tolkning, det var ikke nok for ham "to impart local information". Det han ville med sit Brandesportræt var ikke at vise verden, hvordan den velkendte danske kritiker så ud detalje for detalje, det han ville var at give verden en tolkning af den velkendte danske kritiker. Hans programerklæring som portrætfotograf finder man i forordet til *Men of Mark*: "I have not attempted to do anything startling or eccentric in the way of portrayals, but I have studied my men and their works with enthusiasm, and in each instance I have tried to catch and record the elusive something that differentiates a man of talent from his fellows and makes life worth while, worth struggling with towards ever greater understanding". Coburn havde meget bestemte ideer om, under hvilke betingelser et portræt skulle skabes. Både tiden: "I think the actual day, month and year add a very considerable interest to a portrait" og stedet: "I always make it a point to work under any conditions in which I find my sitter" var hans medspillere. Der var en tredje

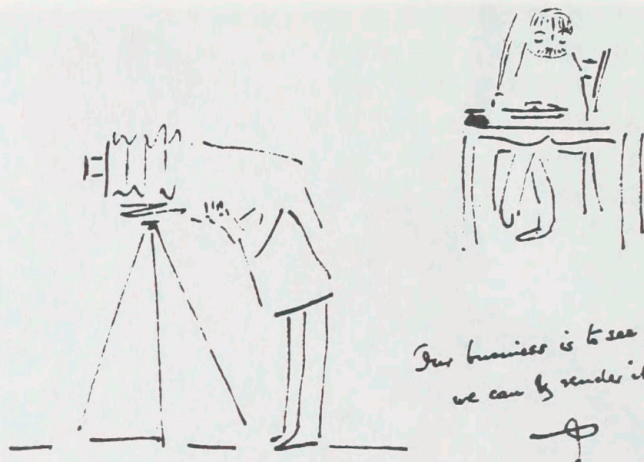

Alvin Langdon Coburn ved en dybtrykpresse. Selvportræt.

ikke mindre væsentlig medspiller, nemlig forholdet mellem fotograf og motiv: "It is rather curious and difficult to explain exactly, but if I take a dislike to my sitter, it is sure to show in the resulting portrait". Han fandt også, at sympati mellem model og kunstner var mere væsentlig for en fotograf end for en maler: "A photographic portrait needs more collaboration between sitter and artist than a painted portrait. A painter can get acquainted with his subject in the course of several sittings, but usually the photographer does not have this advantage". Sympatien måtte imidlertid være gensidig, og den skulle gerne være iblandet et element af beundring: "To take satisfactory photographs of people it is necessary for me to like them, to admire them, or at least to be interested in them". Hvad der i særlig grad interesserede Coburn hos mennesker var egenskaben "mental alertness", og grunden til, at han anså portrættet af Brandes for et af sine mest vellykkede, var uden tvivl, at det her var lykkedes ham at projicere netop denne egenskab.

Sammenligner man portræterne af Brandes og James, ser man tydeligt, hvor individualiserende Coburn har brugt lyset. Hvor Brandes ansigt nærmest springer ud af den mørke baggrund, der går næsten al bevægelse indad

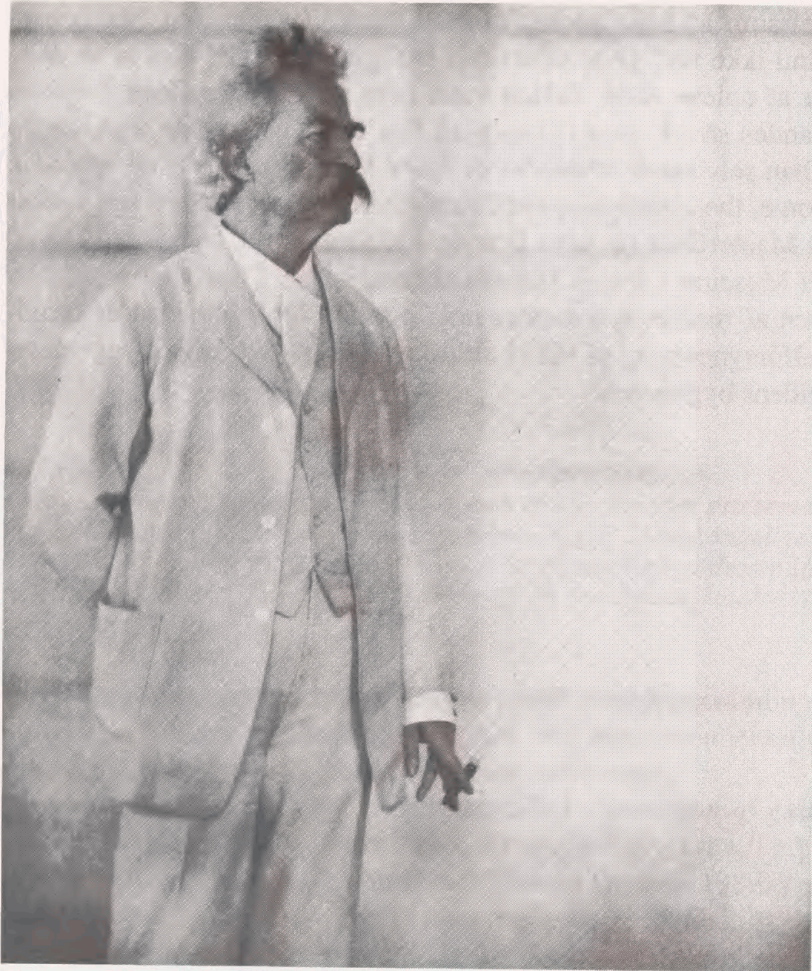
"Our business is to see what we can & render it." Alvin Langdon Coburn tegnet af H.G. Wells.

i portrættet af James, fordi lyset kun rammer øjnene. De sender til gengæld observante laserstråler ud mod omverdenen, og i dem er al "alertness" samlet. At Coburn helt bevidst brugte modellernes øjne som udtryksmiddel, viser hans notater til det portræt, han lavede af Joseph Conrad: "His the eyes that pierce you through, and then, perhaps realizing that he has seen too much, politely looks beyond into the realms of vision, where he is so much at home". Portrættet af James viser os en mand med et meget stærkt blik, der kun afslører, hvad han ser, ikke hvad han tænker. I portrættet af Brandes spiller øjnene derimod ingen større rolle. Han er ikke iagttageren, men animatoren. Han er - med egne ord - "a man of words and ideas in general". Og det er ideer, der springer ud af det, ikke iagttagelser. Heller ikke modellens stilling i portræterne er tilfældig, den er del af udtrykket. Portrættet af Brandes er rent hoved, det fremtræder som en buste, mens portrættet af James viser os grubleren med det halvt bortvendte ansigt, et indtryk der yderligere understreges af den støttende hånd. Undertiden måtte Coburn tage hele skikkelsen med, når han skulle finde det rette udtryk for en person. Det var således tilfældet, da han skulle portrættere tegneren Max Beerbohm: "I could not seem to express "Max" as a head". Derfor blev Max afbilledet i hel skikkelse lænet op ad en dør. Resultatet blev et "portræt", der kunne være tegnet af ham selv og som viser, hvor nært beslægtet hans streg som tegner var med hans egen ydre fremtoning. En anden, der heller ikke - modsat Brandes - kunne udtrykkes "som et hoved", var Mark Twain. Hånden med den forsorent strittende cerut måtte med i billedet af den respektløse humorist.

Når man skal lave et portræt, spiller det i sig selv ingen rolle, om man vælger at realisere det ved hjælp af tekstmediet eller fotomediet. Ubrugt er ethvert medium lige godt eller lige dårligt. Det er først gennem brugen, at

Mark Twain
fotograferet
af Alvin
Langdon
Coburn.

hierarkierne opstår. Men fotomediet var på det tidspunkt endnu i den overgangsperiode, hvor det blev udsat for den aprioriske diskrimination, der bliver ethvert nyt medium til del, en periode, hvor det etablerede mediehierarki skygger for resultaterne. Det nye mediums udøvere var i defensiven, og de fleste oplevede det udviklingsforløb, som beskrives af Coburns samtidige, Edward Steichen: "When I first became interested in photography . . . my idea was to have it recognised as one of the fine arts. Today, I don't give a hoot in hell about that. The mission of photography is to explain man to man and each man to himself". Coburn fortæller os med sit kamera lige så meget om sin tids personligheder som nogen tekstkunstner. Han hørte - som Steichen - til den kreds af fotonionerer, der var med til at føre bevis for, at kameraet kunne være mere og andet end en glorificeret kopimaskine, og at det - i rette hænder - kunne skabe virkelighed. Hans portrætter af James og

Brandes såvel som af hans andre "men of mark" (tanken om "women of mark" lå endnu ikke for) giver eftertiden mulighed for ikke blot at se dem, men også for at opleve dem. Takket være dem ved vi ikke alene, hvordan James og Brandes så ud, men vi har også fået en fornemmelse af, hvordan de var. Som han selv skrev i forordet til *More Men of Mark*: "And when, in the days to come, the historian of the literature of this our present age wishes to know how Maeterlinck (in casu Brandes) looked - well, he has only to go to the British Museum Library and get out this book. Thus we build". Når blot benytteren af mediet er kunstner nok, og når blot biblioteket er forudseende og velforsynet nok, så vil vi altid have det nødvendige byggemateriale til fremtidens bygninger.